

Boudewijn Bouckaert

De professorale belevenissen van Boudewijn Bouckaert

door Pieter de Jonge

Bespreking van Boudewijn Bouckaert, *Professorale belevenissen van Boudewijn Bouckaert. 50 jaar eigen kijk op Universiteit Gent*, uitgeverij Acco, Leuven, 2017
ISBN 978 94 6344 122 3, € 25,-.

Emeritus-hoogleraar rechten aan de Universiteit Gent Boudewijn Bouckaert is in Nederland weinig bekend, maar in Vlaanderen des te meer. Hij is samen met Mark van Hoecke auteur van een inleidend boek over het recht, geschreven voor niet-juristen. Academische juristen kennen hem als degene die in Nederland en België de rechtseconomie – wetenschappelijke economische begrippen toegepast op het recht –

als onderzoekdiscipline introduceerde. Het Vlaamse publiek kent hem als een professor die zijn politieke voorkeur niet onder stoelen of banken schuift. Hij is mogelijk de laatst overgebleven klassiek liberaal in Vlaanderen.

Ter gelegenheid van het tweehonderdjarig bestaan van de Universiteit Gent zette hij zijn herinneringen op papier. In het boek

---

Professorale belevenissen van Boudewijn Bouckaert worden drie verschillende werken gebundeld. Het boek beschrijft de gebeurtenissen aan de Universiteit Gent van de afgelopen vijftig jaar, het toont inzicht in de werkzaamheden van een academisch jurist en het is tegelijk een politieke geschiedschrijving. Bouckaert was namelijk vanaf begin jaren tachtig verbonden aan de Vlaamse liberale partij, de *Partij voor Vrijheid en Vooruitgang* (PVV), in 1992 omgevormd tot Vlaamse Liberalen en Democraten (VLD). Deze recensie gaat vooral over de politieke geschiedenis.

Student in de jaren zestig

In 1966 startte Bouckaert als rechtenstudent in Gent. Zoals veel studenten uit die tijd raakte hij gecharmeerd van de marxistisch-linkse idealen van de 'protestgeneratie' van de jaren zestig en zeventig. Halverwege de jaren zeventig stelde het socialisme hem echter teleur, zowel door internationale ontwikkelingen (de regimes die in 1975 gevestigd werden in Vietnam en door de Rode Khmer in Cambodja) als door interne verdeeldheid binnen de Belgische Socialistische Partij (BSP, de zusterpartij van de Nederlandse PvdA). Hij begon in die tijd aan een proefschrift, dus hij besloot zich voorlopig alleen te richten op wetenschap en niet op politiek. In 1976 genas het boek *The Poverty of Historicism* van Karl Popper hem definitief van de marxistische kijk op de geschiedenis en zou *Law, Legislation and Liberty – Volume I: Rules and Order* van Friedrich von Hayek hem op het spoor van het klassiek liberalisme zetten.

Met één voetje in de politiek

Na zijn promotie volgde in 1981 een vaste benoeming voor Bouckaert aan de Universiteit Gent. Nu kon hij zich ook meer uitspreken over politiek (ten tijde van zijn promotie was dat lastiger: zijn promotor was actief socialist). Eind jaren zeventig had hij kennis gemaakt met een jonge politicus die ook uit Gent kwam en eveneens tot het klassiek liberalisme bekeerd was: Guy Verhofstadt. Deze wist de liberale jongerenvereniging achter zijn standpunten te krijgen en begin jaren tachtig wilde Verhofstadt, als jonge partijvoorzitter, de PVV voorzien van een stevig ideologisch fundament.

Nederlandse lezers moeten in het achterhoofd houden dat de VVD een unieke weg heeft bewandeld. Onder Wiegel koos de partij ervoor om tegen de tijdgeest en het kabinet-Den Uyl (1973-1977) in te gaan, als electoraal alternatief voor de zwijgende meerderheid. In de buurlanden waren de liberalen vanaf eind jaren zestig juist meegegaan met de tijdgeest. Het sociaal-liberalisme werd omarmd, met nadruk op individuele vrijheden en bescherming tegen staatsmacht. Pas begin jaren tachtig zouden de Belgische en de Duitse liberalen als juniorpartners in coalities met christendemocraten weer inzetten op de vrije markt, een beperkte overheid en ruimte voor het bedrijfsleven.

Wiegel en de Duitse FDP-leider Hans-Dietrich Genscher deden dit uit praktische overwegingen, Verhofstadt uit ideologische overtuiging. Bouckaert en andere academici

die zich herkenden in de ‘nieuwe’ liberale ideeën van de Chicago School over marktwerking (waaronder econoom Paul De Grauwe, ook bekend in Nederland) leverden hiervoor een wetenschappelijke grondslag. Bouckaert werd daarnaast actief lid van de Mont Pèlerin Society, een internationale vereniging van liberale onderzoekers. Verhofstadt vroeg Bouckaert in 1984 een liberale denktank op te richten. Die kreeg de naam van Ludwig von Mises en werd zo het Von Mises Instituut. Tegenwoordig telt België drie liberale denktanks: het links-liberale *Liberales* (geconcentreerd rond Dirk Verhofstadt, jongere broer van Guy), het conservatief-liberale *Libera!* (waarvan Bouckaert voorzitter is; het trekt ook mensen van N-VA en rechtse confessionelen) en het niet aan een partij gebonden *Itinera*.

Scheiding der geesten na de millenniumwisseling

In 1999 werd Guy Verhofstadt premier van het eerste ‘Paarse’ kabinet van België, een coalitie van liberalen, socialisten en groenen. Als gevolg van de dioxinecrisis waren de Belgische christendemocraten voor het eerst in decennia in de oppositie beland. Bouckaert hoopte nu een actievere politieke rol te kunnen vervullen door zich als senator verkiesbaar te stellen. Ondanks 13.000 voorkeursstemmen op de senaatslijst, kwam hij niet in de Senaat, ook niet door coöptatie.¹ Wel werd hij bestuurslid.

Verhofstadt had zich tot halverwege de jaren negentig afgezet tegen de socialisten. Dat ging niet meer nu hij met hen regeerde. Volgens Bouckaert koos Verhofstadt nu voor een nieuwe tegenstander, waar alle coalitiepartners tegen gekant waren: het nationa-

Universiteit van Gent

lisme. Van 1991 tot 2006 zou het extreemrechtse Vlaams Blok, sinds 2004 Vlaams Belang, bij iedere verkiezing groter worden, ondanks het *cordon sanitaire*. Als klassiek liberaal en als jurist hield Bouckaert vast aan het principe dat zolang mensen zich aan de wet hielden, ieder standpunt in een democratie mag worden verkondigd en enkel met argumenten op de inhoud bestreden mag worden. In een land waar er geen politicus was zoals Frits Bolkestein of Paul Scheffer, die immigratie ter discussie hadden gesteld, en waar de Waalse socialisten vasthielden aan multiculturalisme en discriminatiebestrijding, was dit geen populair standpunt.

De groenen maakten geen deel uit van het tweede Belgische Paarse kabinet (2003-2007). De Paarse kabinetten lieten in Bouckaerts ogen de economische principes van het liberalisme vallen. Die ideologische verwijdering begon in 2004. De partijleiding nomineerde Bart Somers als partijvoorzitter. Somers had drie tegenkandidaten, alle drie uit de rechtervleugel. Toch won hij met een minieme 46 procent van de stemmen. De rechtse Jean-Marie Dedecker kreeg meer dan veertig procent van de stemmen.

De Lijst Dedecker

In oktober 2006 werd Dedecker uit de VLD gezet. De parallel met het conflict tussen Mark Rutte en Rita Verdonk, een jaar later, gaat slechts gedeeltelijk op. In Nederland zijn links- en rechts-liberalen feitelijk verdeeld over twee partijen, D66 en VVD. In onze buurlanden is er maar één liberale partij. Dat is op zichzelf genomen geen

probleem, zolang er instemming bestaat over de koers. De Britse Liberal Democrats zijn links-liberaal, de Duitse FDP is (sinds 1982) overwegend rechts-liberaal. In Vlaanderen was de PVV/VLD sinds begin jaren tachtig zeer uitgesproken klassiek liberaal, maar omhelsde omstreeks 1997 het sociaal-liberalisme. De scheuring in België was eerder een principiële scheiding der wegen dan een botsing van ego's. Bouckaert en econoom Lode Vereeck sloten zich aan bij de rechts-liberale Lijst Dedecker (LDD), die in 2007 vijf zetels behaalde in het federale parlement en van 2009 tot 2014 Derk Jan Eppink afvaardigde naar het Europese parlement.

Bouckaert zou van 2009 tot 2014 zetelen in het Vlaamse parlement. De centrumrecht-sen lijken vanaf 2010 overgestapt te zijn naar de N-VA, de rechts-conservatieve erfge-naam van de links-progressieve Volksunie. N-VA kon voortbouwen op de achterban en het partijkader van de Volksunie, terwijl LDD een nieuwe partij was. Bouckaert is niet overgestapt naar de N-VA, omdat die eerder uitgaat van de gemeenschap dan van het individu.

Leesbaarheid

Het boek is zeer leesbaar. Bouckaert richt zich op een breed publiek. Zelfs de hoofdstukken over zijn wetenschappelijke werk zijn begrijpelijk voor leken, al zullen sommige beschrijvingen van rechtsfilosofische begrippen lastig te volgen zijn voor niet-juristen. Soms zullen Nederlandse lezers een opmerking of bijzin niet meteen kunnen plaatsen, omdat de auteur schreef voor een Vlaams publiek dat verwijzingen naar de Vlaamse populaire cultuur wel snapt.

Na Bouckaerts studententijd gaat het boek hoofdzakelijk over zijn werkzame leven: zijn academische loopbaan en maatschappelijke en politieke nevenfuncties. Een uitzondering vormt het onverwachte overlijden van zijn tweede echtgenote in 2007.

Kanttekeningen

Memoires zijn persoonlijk en dus per definitie subjectief. De hoofdstukken over de jaren tachtig en negentig gaan hoofdzakelijk over zijn wetenschappelijke arbeid. Hierdoor blijven een aantal politiek-historische

aspecten onderbelicht, zoals de eerste keer dat Guy Verhofstadt minister werd (1985-1987), diens fanatieke oppositie en voorkeur voor Vlaamse autonomie (1987-1995) en de Belgische voorbereidingen op de invoering van de euro in de jaren negentig.

Bij mij bleven twee vragen onbeantwoord. Bouckaert en Verhofstadt kennen elkaar sinds eind jaren zeventig. Wat vond Bouckaert van de wijze waarop de jonge liberalen rond 1980 hun opvattingen opdroegen aan de PVV? Hun werkwijze was gelijk aan die van Nieuw Links twintig jaar daarvoor: bij de PvdA en de VPRO hielden studenten met procedurele vragen de vergaderingen net zolang op totdat werkende mensen naar huis moesten, waarna de fanatieke minderheid haar standpunten aangenomen kreeg. Procedureel goorloofd, maar was het ook in de geest democratisch? En waarom situeert de auteur de ‘verlinking’ van de VLD in de Paarse periode, terwijl Verhofstadt dat al in 1997 in zijn geschrift *De Belgische ziekte* deed. Diagnose en remedies zijn bewondering uitsprak voor Tony Blair en Wim Kok – zonder de namen van liberale politici als Bolkestein en Hans van Mierlo zelfs maar te noemen?

Het antwoord kan liggen in het biografische gegeven dat Bouckaert pas op de achtergrond actief werd bij de PVV toen de PVV-jongeren de ‘nieuwe’ liberale opvattingen al leidraad van de partij hadden gemaakt en pas tot het partijbestuur toetrad toen de overgang richting een D66-achtige koers al in gang was gezet.

Terwijl Bouckaert klassiek liberaal bleef, had Verhofstadt een tweede bekering meegeemaakt, nu in omgekeerde richting.

Waalse liberalen blijven buiten beschouwing. Begrijpelijk, omdat België tussen 1970 en 2012, via zes staats hervormingen evolueerde van eenheidsstaat naar federatie. In België zijn de gewesten (deelstaten) inmiddels zo belangrijk geworden dat Vlamingen nog wel de ontwikkelingen binnen het tweetalige Brussel volgen, maar niet langer die in Wallonië. Vanuit Bouckaerts oogpunt misschien jammer, want terwijl de Vlaamse liberalen de afgelopen twintig jaar meer naar links opgeschoven, werden de Waalse geestverwanten juist de rechtse uitdager van de almachtige Waalse socialisten.

Om twee redenen is dit boek een aanrader. Het is allereerst een leesbare introductie in de geschiedenis van de Vlaamse liberalen sinds begin jaren tachtig. Ten tweede zet het tot denken over het belang van ideologie voor een partij. Bij een te sterke nadruk op ideologie is geen ruimte voor afwijkende meningen. Bij te weinig aandacht kan een partij juist kiezers verliezen.

Liet Open Vld, zoals de VLD heet sinds 2007, met de nieuwe linkse koers oorspronkelijke kiezers in de steek of was Bouckaert te inflexibel om zich neer te leggen bij de nieuwe situatie? Inflexibel of niet, Bouckaert maakt een goed punt. Onterecht vreesde de VLD geen verlies van centrumrechtse stemmen, want het enige alternatief was Vlaams Belang. Toen de liberalen rechts-liberalisme

inruilden voor links-liberalisme, bleken kiezers echter wel degelijk over te stappen naar LDD en N-VA. De LDD legde het weliswaar af tegen de N-VA. N-VA is sinds 2010 de grootste Vlaamse en Belgische partij. In de landelijke regering-Michel (sinds 2014) is Open Vld kleinste partij.

P. de Jonge is politiek historicus. Hij publiceert geregeld op www.historiek.net en www.jongehistorici.nl.

---

1. In België wordt een aantal Senaatszetels niet verdeeld via verkiezingen, maar kunnen partijen mensen op basis van geschiktheid benoemen, 'coöpteren'. Paul de Grauwe is gecoöpteerd senator geweest voor VLD.

2. Er is maar één Vlaamse liberale partij. De verschillende Waalse liberale partijen zijn sinds 2002 gefedereerd in de Mouvement Réformateur, MR.